

PAPIERKUNST IN JAPAN

Als er één land is waar ze snappen wat er toch zo fijn is aan papier, dan is het Japan. Caroline Buijs toog naar Tokyo en dook in de werelden van traditioneel papiergeeluk én hedendaagse crafters.

Als ik na een lange vlucht mijn hotelkamer in Tokyo binnenstap, maak ik voor het eerst kennis met Japans papier, *washi* genaamd. Voor mijn hotelramen hangen traditionele schuifpanelen gemaakt van hout en bekleed met washi. Mooi en sfeervol; van oudsher bedoeld om het licht te temperen en de buitenwereld buiten te sluiten – wat best verleidelijk is als je net bent aangekomen in een grote, onbekende stad en nog een beetje koudwatervrees hebt. Want ja, stap je Tokyo binnen, dan stap je onontkoombaar in een andere cultuur. Dat die cultuur zo anders is, is niet zo vreemd. Juist in een land als Japan wordt het oude cultuurgood tot op de dag van vandaag goed bewaard. Slenter je door de hoofdstad, dan ervaar je die typische Japanse cultuur de hele dag door: smakelijke sushi's, een enkele dame in kimono, neonreclame met (voor mij) onlees-

bare tekens, maar ook: winkeltjes volgestapeld met traditioneel papier en boekhandels barstensvol moderne Japanse craftboeken.

KIJKEN, VOELLEN, RUIKEN

Al snel stuit ik op een aantal kleine familiewinkeltjes die al generaties lang papier verkopen. De wanden zijn bedekt met houten ladekasten, propvol Japans papier. Schuif je zo'n lade open, dan voel je automatisch meteen even aan het papier: is het dik of dun, grof of fijn? Beweegt het lekker tussen je vingers, maakt het een mooi geluid? Sommige vellen zijn nog met de hand gemaakt én met de hand bedrukt – bij een vel met meerdere kleuren een tijd-rovend klusje, want er wordt per kleur gedrukt. De oude dame achter de toonbank leert me dat het papier met die mooie prints ➡

Links een foto van chiyogami-prints, vaak nog gedrukt met 'woodblock' van kersenhout

Mooi papier is in Japan overal:
zelfs als je een metrokaartje koopt,
krijg je er een papieren hoesje bij

chiyogami heet en met behulp van haar kleindochter, die een beetje Engels spreekt, weet ze te vertellen dat sommige prints nog geïnspireerd zijn op patronen van kimono's van eeuwen geleden. Er zijn vellen met uitbundige bloemenpatronen en er zijn vellen met een wat ingetogener, meer grafisch patroon – steeds in wisselende kleuren. Niet alleen voelt het papier lekker, ook het opsnuiven van de geur van verse inkt is een ware sensatie. En ik realiseer me ineens dat ik er zo snuivend haast wel uit moet zien als een junk – gelukkig heeft de oude dame achter de toonbank niets gezien.

MET DE PAPLEPEL

Maar dan? Wat doe je met die mooie vellen papier? Zelf hang ik de velletjes aan mijn muur, ze zijn er mooi genoeg voor. Ik kaft er mijn agenda mee en fabriceer er een envelop van. Maar in Japan weten ze er toch net wat fijnzinniger mee om te gaan dan ik. Dat krijg je als er een eeuwenoude traditie bestaat van bijvoorbeeld vouwen (origami) of papieren poppetjes maken (*anesama ningyo*). Veronika Schäpers, een Duitse die al ruim veertien jaar in Japan woont, is *art book maker*: van Japans papier maakt ze met de hand de meest prachtige boeken. Als ik haar opzoek in Tokyo, legt ze uit dat papier echt verweven is in het dagelijks leven van Japanners, iedereen heeft er aandacht voor. Veronika: “Krijg je bij vrienden koekjes geserveerd, dan ligt elk koekje op een apart papiertje. Heb je een kimono? Dan bewaar je die in speciaal papier. Als je een metrokaartje koopt, dan krijg je er een papieren hoesje bij. En loop je een willekeurige kantoorboekhandel binnen, dan vind je achterin kasten vol bedrukt papier. Geen handgeschept papier, maar door het soort printjes nog steeds een lust voor het oog.” Veronika vraagt of ik in het vliegtuig hiernaartoe geen kinderen heb gezien die aan het vouwen waren. Dat heb ik inderdaad: ze viel me direct op, toen ik in het vliegtuig naar Tokyo stapte: een Japans meisje van een jaar of vijf – twee kleine staartjes in – dat heel geconcentreerd op haar kleine vliegtuigtafeltje van een stapeltje gekleurd papier vogeltjes aan het vouwen was. En met een behendigheid waar ik versteld van stond. Veronika: “In Japan wordt je die liefde voor papier al vanaf de kleuterschool bijgebracht. Ik zie het nu ook bij mijn eigen kinderen, die hier in Tokyo op school zitten: voor origami vouwen draaien ze hun hand niet meer om en een keer per jaar komt er iemand om papier met ze te maken. Er is hier in Japan van kind af aan echt veel en veel meer aandacht voor handarbeid.” En ook een cadeau mooi inpakken kunnen ze wel in Japan. Loop een warenhuis binnen, en zie hoe winkelmisjes getraind worden in inpaktechnieken. Zijn er even geen klanten? Dan zie je ze driftig oefenen. Een cadeau mooi inpakken (*tsutsumi*) is belangrijk, omdat

je in Japan als ontvanger het cadeau niet meteen opent. De gever vertelt wat erin zit, maar daarna zet je het op een speciale plaats weg. En er is nog een reden waarom inpakken zo'n speciale rol heeft in Japan. Vanuit het shinto-geloof, de oorspronkelijke religie in Japan, gelooft men dat alles een eigen geest heeft, een eigen ziel. En met het inpakken wordt ook de ziel ingepakt, dus daar moet natuurlijk goed aandacht aan worden besteed.

BOEKEN VOL

In de wijk Shibuya – bekend om z'n befaamde kruispunt waar het stoplicht voor zes zebra's tegelijk op groen springt, wat voor nogal wat voetgangersdrukte zorgt – stap ik een boekhandel binnen. Er moeten toch ook crafters zijn die op modernere manieren met papier omgaan dan origami alleen? En inderdaad, stapels en stapels boeken liggen op me te wachten. Als ik erin blader begrijp ik natuurlijk niets van de tekst, maar dat is minder erg dan verwacht. Ik heb inmiddels ontdekt dat het in Japan vooral op kijken aankomt en realiseer me hoe fijn dat eigenlijk is. Even niet afgeleid worden door tekst: op den duur ga je daar echt meer door zien. Ik zie boeken met de meest geweldige (nieuwe) inpaktechnieken, boeken met 'hoe maak ik een simpel tekeningetje', boeken met prachtige voorbeelden van art journals, boeken over het maken van mini-slingertjes, en alleen al over het gebruik van *masking tape* tel ik elf verschillende boeken. Er is één boek waar ik niet in uitgekeken raak: *Modern patterns of Japan: Sweet & Nostalgic* van Yonagadou, met daarin de meest waanzinnig mooie patronen van papier en stof uit de jaren dertig, vijftig, zestig en zeventig. En Japan zal Japan niet zijn als er van een paar van die patroontjes niet ook meteen velletjes papier te krijgen zijn en rolletjes masking tape. Bladeren in die Japanse craftboeken is dus een waar feest, zo zeer dat ik de tijd vergeet, mijn lege maag niet meer voel en ook even vergeet welk budget ik ook alweer met mezelf had afgesproken voor het kopen van crafty boekjes. Als ik na drieën-halfuur bladeren een stapel heb uitgezocht, realiseer ik me dat ik dat budget ruimschoots ga overschrijden. Hmm. Ik leg de helft terug en reken af, waarbij me een volgende verrassing wacht: in Tokyo kaften ze elk boek voor je met een mooi papiertje. Toch zal ik de rest van de week steeds terugkeren naar deze boekwinkel, met rekensommetjes in mijn hoofd à la 'als ik nou sushi in de supermarkt koop in plaats van het te verorberen in een cafeetje, dan bespaar ik weer net genoeg yen om nóg een craftboek...' enzovoort.

'IT MAKES YOUR LIFE HAPPY'

De mooiste craftboeken staan toch wel op naam van ontwerpster ➡

Deelnemers aan de workshop

Caroline Buijs

Tijdens de workshop

Iets craften is hier een serieuze zaak, er wordt dan ook niet bij gekletst

ZO BEGON HET
Papier speelt al sinds de zevende eeuw een rol in de Japanse cultuur. Oorspronkelijk stamt de techniek van papier maken uit China, maar de Japanse prins Shokotu was niet zo te spreken over de Chinese kwaliteit en heeft daarom veel gedaan om andere soorten papier te laten ontwikkelen. Vooral in shinto-tempels (shinto is de oorspronkelijke religie in Japan) kwam papier goed van pas: voor feesten en erediensten maakte men prachtige vouwsels – de voorloper van het bekende origami. Leuk om te weten: de uitspraak van kami (papier) en kami (shinto-god) is hetzelfde, alhoewel de herkomst van de woorden verschillend is. Dat kon geen toeval zijn, dacht men toen: de eigenschappen van het Japans papier (zuiverheid, schoonheid, perfectie) werden immers ook aan shinto-goden toegeschreven. Zo werd papier een symbolisch hulpmiddel bij het bidden en offeren.

Enveloppen

Kazumi Udagawa. Ze maakte onder meer een boek – ook in het Engels vertaald – over zelf stationery fabriceren (*“Your self-made stationery is the one and only stationery in the world. It’s easy to make, convenient to use, and it makes your life happy!”*), een boek over art journals (mijn favoriet) en een vervolg op het self-made stationery boek (*Self-made Envelope Stationery*). Ik ontmoet haar in een cafeetje in een buitenwijk van Tokyo. Ze geeft me een zelfgemaakt slingertje cadeau: het zit in een zelfgemaakt enveloppe – met polka dots – van twee bij twee centimeter en aan het slingertje zijn vlaggetjes bevestigd van masking tape. Op die vlaggetjes staat in het Japans: *Welkom!* En het grappige is dat ik me door zo’n slingertje ook werkelijk welkom voel: ik merk dat als iemand de moeite neemt om speciaal voor mij iets te maken, dat heel goed voelt. Omdat Kazumi niet veel Engels spreekt, wordt ze vergezeld door een andere craft-grootheid in Tokyo: de Australische Ebony Bizes van het blog *Hello Sandwich*. Ik wil weten of zij in hun craft-werk gebruikmaken van traditioneel papier, zoals washi. Nee, is het unanieme antwoord. Japans papier vinden ze ouderwets. “Ik houd juist van het nieuwe craften,” zegt Kazumi. “Ik heb thuis een doos waarin ik allerlei restmateriaal verzamel: stukjes inpakpapier, tickets, kledinglabels en klein design, zoals postzegels of luciferdoosjes.” Zo heeft Kazumi net een tentoonstelling achter de rug, waarin ze liet zien wat je allemaal van (oude) enveloppen kunt maken. In het café haalt ze een schoenendoos tevoorschijn vol gevouwen materiaal: een uiteenlopende verzameling kleine tasjes, zakjes en mapjes – te leuk! “Ik begin gewoon te vouwen en al doende zie ik wel wat er ontstaat.” Aan ideeën ontbreekt het Kazumi nooit. “Mijn uitgever stelt per boek een thema voor en daar ga ik dan mee aan de slag.” Ze vindt het een fijne manier van werken: juist omdat haar hoofd zo vol zit, helpt dit haar te focussen op één ding.

SERIEUZE ZAAK

Ook Ebony maakt craftboeken in Japan, vaak met het thema ‘inpakken’, en ze geeft workshops. “In Tokyo raak ik veel meer geïnspireerd dan in Australië. De kwaliteit is hier veel hoger; alles op het gebied van craften is mooi: etalages, boeken, craftbenodigdheden, flyers, zines (zelfgemaakte mini-tijdschriften). Japanners zijn niet gauw tevreden, ze gaan door totdat het helemaal perfect is. Over alles is nagedacht en hun kleurgebruik, gevoel voor compositie en aandacht voor details is geweldig. Het lijkt wel alsof die fijngevoeligheid in hun genen zit.” Of het ook echt in hun genen zit is de vraag, maar zeker is wel dat de hang naar perfectie voortkomt uit een bepaalde periode in de geschiedenis van Japan, de Edoperiode. In die periode, van

1603 tot 1868, sloot Japan zich vrijwillig af van de buitenwereld. Ambachtslieden (papiermakers, houtbewerkers enzovoort) werden uitzonderlijk creatief, want bij gebrek aan buitenlandse invloeden hadden ze maar één mogelijkheid: het perfectioneren van hun werk. Het streven naar het meesterschap – dus de volmaakte beheersing van je vak – stuwde veel ambachtslieden naar grote hoogten. Dat craften nog steeds een erg serieuze zaak is, ook bij de gewone Japanner, merk ik als ik me aan het einde van mijn verblijf meng tussen echte, heuse Japanse crafters. Ik kan een workshop volgen bij *Hello Sandwich*. Helaas niet met papier – die zat al vol –, maar een workshop ‘zakdoek-etuis’ maken. Wordt er in Nederland nog weleens flink gebept tussen het craften door, in Japan gebeurt dat niet. Hier wordt serieus gewerkt. En al probeer ik zelf het perfectionisme in mijn dagelijks leven juist los te laten, ik ben stiekem blij dat ze dat in Japan helemaal niet doen: mijn stapel supermooie craftboeken (die ik met moeite in het vliegtuig naar huis krijg) biedt nog inspiratie voor jaren! ●

MEER ZIEN/LEZEN

- * Het boek *Modern Patterns of Japan: Sweet & Nostalgic* is te bestellen via Amazon.com.
- * www.veronikaschaepers.net: bekijk de mooie handgemaakte boeken van Veronika.
- * www.udagawa-file.com: website van Kazumi uit het verhaal.
- * hellosandwich.blogspot.com: blog van Ebony Bizes uit het verhaal. Japan bekeken door westerse ogen. Boordevol inspiratie.
- * Op de Nederlandse website www.papierenzo.nl kun je origineel Japans papier vinden.